

Kavimler Kapısı Diyarbakır

DİYARBAKIR TARİHİ

Eski zamanlarda Amed olarak bilinen Diyarbakır, Dicle Nehri kıyısına bazalt bir yaylaya yayılmıştır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Mezopotamya'nın kuzeyinde yer almaktadır. Malatya, Elazığ, Bingöl, Muş, Siirt, Mardin, Şanlıurfa, Batman ve Adıyaman illerinin merkezinde tüm bölgesel özellikleri sinesinde toplar. Diyarbakır'ın 12 ilçesi bulunmaktadır. Kent 5000 yıllık bir geçmişe sahiptir. Tarihin her döneminde büyük medeniyetlerin, kültürel ve ekonomik hareketlerin merkezi olarak kabul edilen Diyarbakır, 26 Medeniyete beşiklik etmiştir. M.Ö. 3000 yıllarında Hurrilerden başlayarak, Osmanlılara kadar uzanan yoğun bir tarihi olan Diyarbakır'da yaşayanlar devirlerine ait eserlerle şehri ölümsüzleştirmişlerdir. Bu eserlerin başında şehri bir kalkan balığı gibi kuşatan ve Çin Seddi'nden sonra Dünyada ikinci sırada kabul edilen surlar gelmektedir. Kara Amid olan kentin adı 1869 tarihinde Diyarbakır, 10. 12. 1937 tarihinde de Diyarbakır olarak değiştirilmiştir. Diyarbakır ili sönmüş volkanik Karacadağ'dan Dicle Nehrine uzanan geniş bazalt platosunun doğu kenarında, Dicle vadisinde 100 Metre yükseklikte, yarım çanağı andıran bir zemin üzerinde kurulmuştur. 100 yıllardır çevresine bolluk ve bereket veren, GAP projesi ile bu verimliliğini çok daha artıracak olan ünlü kutsal nehir Dicle Diyarbakır'dan geçmektedir. Isının 40-50 dereceye vardığı, yaz günlerinin bunaltıcı sıcağından kurtulmak isteği ile doğan düz dam" evleri ile tipik yöre mimarisinin günümüzde de yaşatıldığı Diyarbakır tüm çevresi ile gezilip görülmesi gereken bir ilimizdir.

Çin Seddi'nden sonra Dünyada ikinci olan Diyarbakır Kalesi surları hiç kuşkusuz görülmeye değer yerlerin başında gelir. Yapısı, sağlamlığı, taşıdığı yazıtlar, kabartmalar ve şekillerle surlarda 12 uygarlığın kitabelerini okumak mümkündür.

DİYARBAKIR SURLARI

Kalenin ik yapılış tarihi bilinmemekte, ancak M.S.349 yılında Roma imparatoru Konstantinus tarafından genişletilerek bazı kısımları onarılmıştır. Kalede 4 kapı bulunmakta ve bunlar 4 ana yöne açılmaktadırlar. Daha sonra şehrin gelişmesiyle surlarda yeni kapılar açılmıştır. Surlar 5 kilometre uzunluğunda ve şehri bir kalkan balığı gibi kuşatmaktadır. Duvar yüksekliği 12 metre, genişliği 3-5 metre olan surların 82 adet burcu vardır.

EVLI BEDEN BURCU (BEN-U SEN BURCU):

Artuklu hükümdarı Melik Salih adına 1208 yılında mimar İbrahim tarafından yapılmıştır. Bilhassa burcu bir kuşak gibi sarmış olan kitabesi önemli bir sanat eseridir.

YEDİ KARDEŞ BURCU:

Artuklu Hükümdarı Melik Salih adına 1208 yılında mimar İbrahim oğlu Yahya tarafından yapılmış olan bu burçta Selçukluların sembolü çift başlı Kartal, Aslan kabartmaları ve meşhur kitabeleri ustaca işlenmiş olup, mimari değeri büyük bir burçtur.

KEÇİ BURCU:

Mardin kapısının doğusunda yontulmuş olan kaya kitesinin üstüne inşa edilmiş olan Keçi Burcu; surlar üzerinde bulunan burçların en büyüğü ve en eskisidir. İnşa tarihi bilinmemekle beraber 1223 yılında Mervanoğul-

ları tarafından onarılmıştır. Bu muhteşem burç içinde 11 kemer bulunmaktadır. Eskiden mabet olarak kullanıldığı sanılan burcun son bölümünde bir kuyu veya yeraltı geçidini andıran dehliz bulunmuşsa da beton bir blokla üstü kapatılmıştır.

ULU CAMİ:

Çok sağlam, kara taştan yapılmış, Anadolu'nun en eski camilerindendir. M.S.639 yılında İslam orduları Diyarbakır'ı fethedince Mar-Toma Kilisesi'nin camiye çevrilmesiyle kurulmuştur. İslam aleminde 5. Haremşerif olarak tanınmaktadır. Duvarlarında birçok uygarlığın kitabesi bulunmaktadır.

DÖRT AYAKLI MİNARE:

Akkoyunlu Kasım Han tarafından yaptırılan Şeyh Mutahhar Ca-mii'nin dört ayaklı minaresi yekpare dört sütun üzerinde inşa ettirilmiş ilginç anıtlardandır.

Minarenin sütunları altından yedi defa geçen her dileğinin yerine geldiğine inanılır.

MERYEM ANA KİLİSESİ:

3. Yüzyıldan kalmaz. Zamanla bir-çok onarım görmüş olup, Bizans devrinden kalma mihrabı, Roma bi-

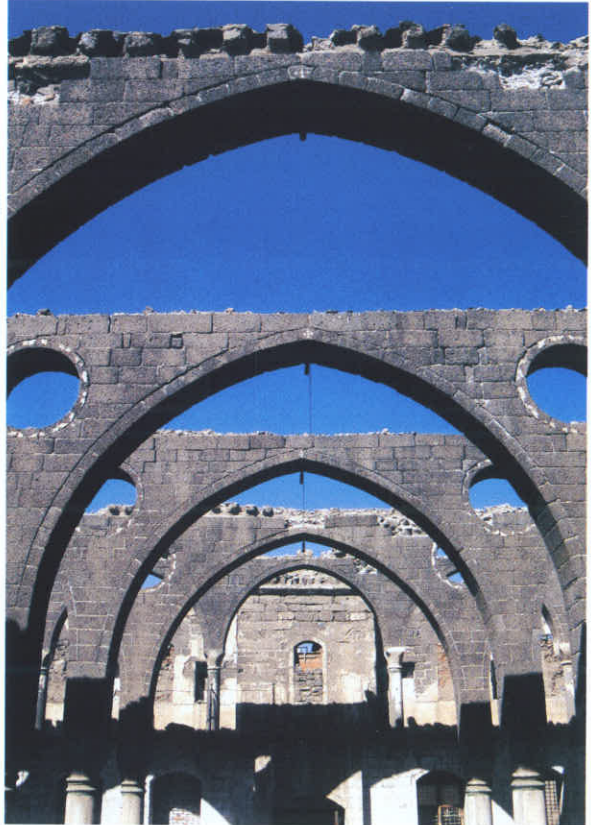
çimi kapısı ilginçtir. Kilisede bazı azizlerin türbesi bulunmaktadır.

Şehrimizin en güzel Süryani Kadim Yakubi mez-hebi kilisesidir. Diğer bir kilisede Keldani Kilisesidir.

Müslümanlar tarafında fethedildiği Hicri 18 (M. 639) yılına yalnızca MAR TOMA (Ulu camii) Kilisesi camiye çevrilen Diyarbakır da başka hiçbir devirde, hiç bir kiliseye dokunulmamış bu mabetler kentte cemaatleri bulunduğu surece ibadethane olarak serbestçe kullanılmıştır. Kentin hemen her semtinde bulunan kiliseler cemaatleri kalmamış olanlar bile büyük bir özenle korunmakta, halk da buralara kutsal birer mabet gözü ile bakmaktadır.

SURP GİRAGOS ERMENİ KİLİSESİ:

Lalabey Camii yakınındaki Süryani kadim Meryem Ana kilisesi, Fatihpaşa mahallesindeki Surp Giragos Ermeni kilisesi, Keldani kilisesi, Alipaşa mahallesindeki Mar-Kozma Rum kilisesi, Husrev paşa mahallesindeki proteston kilisesi, yakınındaki Katolik kilisesi, İçka-le'deki Saint George kilisesi kentin çeşitli yerlerindeki belli başlı kiliselerdir.

SAFA CAMİİ:

Palu (Parlı) Camii ismi de verilen yapı 1532 yılında yapılmış bir Akkoyunlu eseridir. Çini ve motiflerle süslenmiş çok zarif olan minaresinin son zamanlara kadar kılıfla muhafaza edildiği söylenmektedir. Batısında büyük Hekim Muslihiddin-i Lari'nin mezarı vardır.

BEHRAMPAŞA CAMİİ:

1572 yılında Diyarbakır Valisi Behram Paşa tarafından yaptırılmış Osmanlı eseridir. Giriş kapısının üstündeki sağ ve sol sahanların ters düzeninin bugünkü inşaatlarda kullanılan modern sıkıştırma usulünün günümüzden 400 sene önce taş inşaatına tatbiki suretiyle yapılması fen adamlarının dikkatini çekmekte ve takdirini kazanmaktadır.

HAZRETİ SULEYMAN CAMİİ:

Camii'nin diğer adı da Na-sıriye Kale Camii'dir. 1155-1169 yılları arasında Nisanoğlu Ebul-Kasım tarafından yaptırılmıştır. Camiinin bitişiğindeki Halid Bin Velid'in oğlu Süleyman ile Diyarbakır'ın Arap'lar tarafından alınması sırasında şehit düşen diğer sahabe-

ler yatmaktadır. Camii Selçuklu tarzında, mimarisi ise Arap usulüdür.

DİCLE KÖPRÜSÜ:

On Gözlü Köprü de denilir. Köprü kesik on kemer üzerine bloklarla karaya birleşir. Üzerindeki kitabesinden Hicri 457 (Miladi 1065) tarihinde Mervaniler zamanında inşaa olduğu ve mimarının Übeydoğdu Yusuf isimli biri olduğu anlaşılmaktadır.

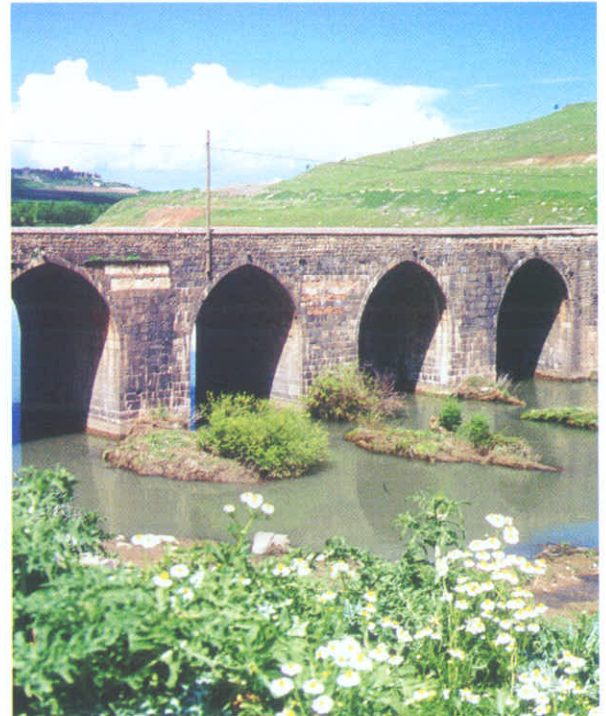
MESUDİYE MEDRESESİ:

Ulu Camii'nin kuzeyinde ve Camiye bitişiktir. 1198 yılında Artuklu Melikül Mesut Kutbudin Ebu Muzaffer Sokman zamanında inşaatına başlandığı üzerindeki kitabeden anlaşılmaktadır. Motif ve kitabeleriyle çok değerli bir sanat eseri olan medresenin avlusundaki mihrabın iki yanına ustaca yerleştirilmiş döner taş sütunlar binanın herhangi bir yerinde meydana gelecek çökmeyi veya kaymayı tespit için konulmuştur.

Bina kesme taştan iki katlı olarak yapılmıştır. Mesudiyeye medresesi içinde öğrenim yapılan Anadolu'nun ilk üniversitesidir.

ZİNCİRİYE MEDRESESİ:

Sincariye Medresesi de denilir. Bina 1198 yılında ya-

pılmış olup, mimarının adı İsa Ebu Dirhem'dir.

ATATÜRK KÖŞKÜ:

Gazi veya Seman Köşkü de denilmektedir. Şehrin güneyindeki Dicle vadisinin hakim bir noktasında bulunmaktadır. Köşkün içinde Atatürk'ün kullandığı eşyalar bulunmaktadır. 1937 yılında DİYARBAKIR Belediyesi'nce alınan köşk Atatürk'e armağan edilmiştir. Burası DİYARBAKIR'lıların gezi ve mesire yeridir, nefis bir manzaraya sahiptir

DELİLLER HANI:

Hüsrev Paşa Hanı adıyla anılan yapı 1527 yılında aynı şahıs tarafından yaptırılmıştır. Halk arasında Deliller hanı denilmesinin nedeni her yıl İslam ülkelerinden Hicaz'a gitmek üzere bu handa toplanan hacı adaylarını götürecek delillerin burada kalmalarındandır. Yapı iki katlıdır. Restore edilerek 120 yataklı turistik modern bir otel olarak hizmete açılmıştır.

HASAN PAŞA HANI:

Osmanlı-lar dönemi 3. Valilerinden Vezirzade Hasan Paşa tarafından 1572-1573 yıllarında yaptırılmıştır.

ARKEOLOJİ MÜZESİ:

Diyarbakır ve çevresinden sağlanan çoğunluğu Hitit, Asur, Roma, Bizans, Artuklu, Akkoyunlu ve Osmanlı'lara ait eserlerin sergilendiği bu müzede neolitik çağa ait eserlerde bulunmaktadır. Bu müzede arkeoloji ve etnografik eser sayısı: 10.000 aşmaktadır.

ZİYA GÖKALP MÜZESİ:

Ziya Gökalp'ın doğdu ev müze haline getirilerek, şahsi eşyaları sergilenmektedir.

CAHİT SITKI TARANCI MÜZESİ:

Cumhuriyet devrinin ünlü şairlerinden Cahit Sıtkı Tarancı'nın doğduğu ev 1973 yılında müze haline getirilmiştir. Aynı zamanda Diyarbakır mimarisinin tüm özelliklerini taşıyan müzede ünlü şairin şahsi eşyaları da sergilenmektedir.

